

ОЦІНКА СТУПЕНЯ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОСЛИННИЦЬКИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Миколенко І.Г. к. е. н., Писаренко С.В. к.с.-г.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

Стаття присвячена вивченню методичних підходів до оцінки рівня розвитку ресурсного потенціалу аграрних підприємств по галузі рослинництва в цілому.

Paper is devoted to the study of methodological approach to assess the level of resource potential agricultural enterprises in crop production as a whole

Постановка проблеми. Виконання всіх процесів виробничо-комерційної діяльності суб'єктів аграрного виробництва, а також отримання прибутку від здійснення цієї діяльності неможливе без залучення та використання певних ресурсів. При цьому максимальної ефективності сільськогосподарське виробництво, зокрема, виробництво продукції рослинництва, досягає за оптимальної комбінації залучених ресурсів процесу виробництва продукції.

Завдання, що стоять на сьогоднішній день перед аграрним сектором економіки держави, полягають передусім в подоланні збитковості аграрного виробництва. Рослинництво, як галузь сільського господарства, традиційно було найбільш ефективним. Більш того, за рахунок ефективного функціонування галузі рослинництва успішно діяли та розвивались інші напрямки виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування ресурсної бази аграрного виробництва стали предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених-економістів, зокрема, П.М. Макаренка, П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова та багатьох інших [1-4]. Результати їх досліджень знайшли відображення у відповідних наукових працях.

Основна увага вчених-економістів, що займалися та займаються проблемами вивчення процесів формування та раціонального використання ресурсного потенціалу, приділялась аналізу загального стану ресурсного забезпечення аграрного виробництва та опрацюванню рекомендацій з його покращання. Результати цих досліджень ґрунтуються на значному аналітичному матеріалі та мають велику наукову та науково-практичну цінність. При цьому в їх дослідженнях мало уваги приділяється методичним підходам до оцінки ресурсного забезпечення підприємств аграрного сектору національної економіки, особливо в контексті формалізації цих підходів.

Постановка завдання. Метою даної публікації є формалізація методичного підходу до оцінки рівня розвитку ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства рослинницького напрямку, орієнтований на врахування економічної ефективності його діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нажаль, за роки загальної економічної кризи в державі, руйнування виробничої сфери економіки та кризи в аграрній сфері усі ці надбання були втрачені, що відбилося на рівні економічної ефективності виробництва основних видів продукції сільськогосподарських підприємств (табл. 1).

**Ефективність виробництва в сільськогосподарських підприємствах
України та Полтавської області в 2000-2010 рр.***

Показники	Значення показників по рокам											Відхилення 2010 (+,-) від 2000 р.
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Україна												
Прибуток, збиток (-) від реалізації с.-г. продукції, млн. грн	-121,4	2160,2	613,9	1476,1	1283,3	1253,2	630,4	4168,9	5462,1	7120,0	12750,5	12781,9
в тому числі продукції рослинництва	1834,5	2484,1	1648,0	2535,0	1969,6	900,2	1567,3	5501,6	5450,7	6334,3	11375,9	9541,4
Рівень рентабельності виробництва с.-г. продукції, %	-1,0	18,3	4,9	12,6	8,1	6,8	2,8	15,6	13,4	13,8	21,1	22,1
в тому числі продукції рослинництва	30,8	35,8	22,3	41,7	20,3	7,9	11,3	32,7	19,6	16,9	26,7	-4,1
- зернові та зернобобові культури	64,8	43,3	19,3	45,8	20,1	3,1	7,4	28,7	16,4	7,3	13,9	-50,9
- насіння соняшнику	52,2	68,7	77,9	64,3	45,2	24,3	20,7	75,9	18,4	41,4	64,7	12,5
- цукрові буряки (фабричні)	6,1	1,5	-8,6	6,2	-0,8	4,8	11,1	-11,1	7,1	37,0	16,7	10,6
Полтавська область												
Прибуток, збиток (-) від реалізації с.-г. продукції, млн. грн	20,4	104,7	37,5	-39,5	119,8	50,6	-15,7	428,0	265,8	115,6	611,5	591,1
Рівень рентабельності виробництва с.-г. продукції, %	2,7	9,8	3,1	-3,4	8,9	4,2	-1,0	22,7	9,0	3,2	17,6	14,9
в тому числі зернові та зернобобові культури	72,3	58,1	27,5	54,1	21,6	7,9	4,9	38,5	11,2	-6,6	-4,1	-76,4
Насіння соняшнику	74,7	89,8	99,7	60,9	36,4	26,0	26,2	86,6	14,6	45,5	61,1	-13,6
Цукрові буряки (фабричні)	39,6	19,5	11,9	12,2	2,6	-0,1	3,1	-18,5	0,1	-11,0	-27,5	-67,1

* розраховано за даними Державної служби статистики України

На сьогоднішній день збиткова діяльність аграрних підприємств стала явищем, яке зустрічається набагато частіше, ніж отримання стабільних прибутків від здійснення поточної виробничої діяльності. При цьому створена десятиріччями матеріально-технічна база аграрного виробництва занепадає внаслідок дії об'єктивних економічних закономірностей, обмеженості ресурсів, а отже скорочується ресурсне забезпечення виробництва в аграрному секторі. Саме

тому, пошук шляхів до оздоровлення економічної ситуації в аграрному секторі економіки потрібно виконувати орієнтуючись на створення умов для оптимального забезпечення ресурсами виробничого процесу, як головної передумови здійснення успішної виробничо-комерційної діяльності підприємств. До того ж, розпочинати ці процеси необхідно саме в галузі рослинництва, яка має набагато більші за інші галузі сільськогосподарського виробництва, передумови для сталого розвитку та ефективного функціонування. В сільськогосподарському виробництві, як і в будь-якому іншому виробничо-комерційному процесі, поєднуються засоби виробництва, предмети праці та процес праці для отримання певного результату, що має забезпечувати розширене виробництво.

Основними ресурсами сільськогосподарського виробництва в галузі рослинництва є: земельні ресурси; матеріально-технічні ресурси; трудові ресурси; фінансові ресурси; інформаційні ресурси. При цьому відтворення ресурсів в аграрному виробництві, зокрема, рослинництві, при реалізації виробничих процесів є досить специфічним у порівнянні з іншими галузями народного господарства.

Процес відтворення носить не тільки фінансовий (матеріальний), а й екологічний характер, адже основним ресурсом аграрного виробництва в рослинництві є земельні ресурси, стан яких віддзеркалюється не тільки на ефективності процесів аграрного виробництва, а й на стані зовнішнього середовища взагалі. До того ж, відтворення родючості ґрунтів сільськогосподарського призначення при нераціональному їх використанні потребує великих витрат часу та матеріальних ресурсів.

Трудові ресурси є важливим ресурсом виробничого процесу, адже вони являють собою виробничий персонал, що безпосередньо виконує основні та допоміжні технологічні операції. Важливість цього ресурсу зумовлюється демографічними проблемами, а саме невідповідними співвідношенням сільського та міського населення, яке є наслідком масового відтоку кваліфікованих кадрів з сільської місцевості та загальним рівнем старіння населення.

Матеріально-технічні ресурси виробничого процесу поділяються на основні та оборотні засоби аграрних підприємств. Склад основних засобів, особливо активної їх частини, визначає можливість виконання необхідних для якісної реалізації виробничого процесу технологічних операцій, а разом з трудовими ресурсами, що залучаються, та організаційно-управлінськими заходами формують рівень технології на підприємстві та культуру виробництва на ньому. Оборотні засоби аграрних підприємств втілюються в матеріальних та нематеріальних витратах, основними з яких є витрати на утримання та експлуатацію сільськогосподарської техніки, закупівлю насінневих матеріалів, добрив, засобів захисту рослин та оплату праці персоналу підприємства. Безумовно, цілі здійснення виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників передбачають повне відтворення розміщених оборотних засобів, формування фондів оновлення складу основних засобів та забезпечення прибутку. Проте, в силу дії об'єктивних та суб'єктивних факторів ефективність аграрного виробництва в нашій країні залишає бажати кращого.

При цьому основним негативним фактором об'єктивного характеру, що зумовлює формування негативних результатів, є сезонний характер виробницт-

ва, який надто далеко розносить в часі моменти несення витрат та моменти отримання результатів. Дія цього фактору може бути успішно компенсована за рахунок використання дієвих та ефективних механізмів кредитування оборотних засобів аграрного виробництва. Проте, на сьогоднішній день в Україні ця система залишається в стадії формування та розвитку й далека від досконалої відповідності діючим умовам ведення господарської діяльності аграрними товаровиробниками. Тому вирішувати проблему залучення в свою діяльність коштів для фінансування оборотних засобів та коштів для інвестицій в оновлення та вдосконалення складу основних засобів суб'єктам господарювання доводиться поки що самотужки. Наявність фінансових ресурсів дозволяє виробникам сільськогосподарської продукції забезпечити виробництво необхідними матеріально-технічними ресурсами в повному обсязі й за повним асортиментом.

Інформаційні ресурси аграрного виробництва включають системи маркетингової, технологічної, виробничо-організаційної, правової та іншої інформації. Система маркетингової інформації є основою формування оптимальної політики збуту продукції підприємства та раціонального витрачання коштів, які зв'язуються в придбанні матеріальних ресурсів, що врешті рещт зумовлює ефективність діяльності підприємства в короткостроковому періоді. Система технологічної інформації має сприяти раціональній роботі агрономічної та інженерної служб підприємства, містити повну картину про стан земельних ресурсів та технологічні можливості підприємства в ході виробництва основної продукції. Виробничо-організаційна інформація також служить основою для загального керівництва роботою підприємства та має дозволяти раціональну розстановку та витрачання ресурсів виробничого процесу. Оптимально побудована система правової інформації дозволяє підприємству своєчасно реагувати на зміни в правовому полі ведення діяльності та уникати за рахунок цього небажаних фінансових та часових втрат. Оптимальність системи маркетингової інформації залежить не стільки від якості організації роботи відповідних служб підприємства, скільки від рівня розвитку відповідних товарних ринків: сільськогосподарської продукції та матеріальних ресурсів сільськогосподарського виробництва. Вдосконалення інших інформаційних систем можна досягти шляхом розвитку системи дорадництва в країні, розвитком наукових досліджень в галузі технології, управління та організації аграрного виробництва та розповсюдження їх результатів та іншими шляхами.

Таким чином, ресурси аграрного виробництва є складною, інтегрованою системою, що пов'язує різні за своїми характеристиками групи ресурсів матеріального та нематеріального характеру, які при використанні в своїй органічній єдності дозволяють отримувати результати шляхом створення сільськогосподарської продукції. Основними ресурсами, що визначають успіх діяльності аграрного підприємства за сучасних умов є ресурси фінансові. При цьому ресурсне забезпечення аграрного виробництва для різних підприємств одного регіону може бути різним за рахунок дії факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, що можуть спричиняти та зумовлювати дефіцит або надлишок окремих видів ресурсів. Виходячи з цілей дослідження, що виконується спробуємо з'ясувати критерії, за яким можна класифікувати аграрні підприємства з різним

ресурсним забезпеченням їх діяльності.

Охарактеризуємо систему факторів, що визначають стан ресурсного потенціалу аграрного виробництва на мікрорівні. При цьому виходитимемо з того, що лімітуючою групою ресурсів сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах є фінансові ресурси. Це доводиться тими обставинами, що земельними ресурсами аграрний сектор України забезпечений достатньо, про що свідчать статистичні дані щодо використання сільськогосподарських угідь в виробничому процесі. Залучення кадрових ресурсів до виробничого процесу є керованою проблемою за умови побудови системи адекватного винагородження персоналу за результати праці. Інформаційне забезпечення, не дивлячись на вказані вище негаразди знаходиться все ж таки на достатньому, за умови раціонального менеджменту підприємства, рівні. Отже, основною проблемою аграрного сектора економіки є брак коштів для фінансування оборотних засобів виробництва та незадовільний стан матеріально-технічної бази, тобто активної частини основних засобів, ступінь забезпеченості якими з кожним роком знижується, про що свідчать результати вивчення статистичних матеріалів.

Таким чином, доречним є розгляд факторів, що впливають на ресурсне забезпечення аграрного виробництва в розрізі таких ресурсів, як активна частина основних засобів та кошти для фінансування оборотних засобів. Виходячи з того, що вказані види ресурсів аграрного виробництва разом формують групу фінансових ресурсів, окреслимо загальний перелік основних факторів, що впливають на стан цієї складової ресурсного забезпечення аграрного виробництва: 1. Склад технічних засобів та обладнання. 2. Ступінь технічної готовності машинно-тракторного парку. 3. Організація зберігання сільськогосподарської продукції в підприємстві. 4. Прибутковість основної діяльності (обсяги відтворення оборотних засобів). 5. Обсяги рефінансування прибутку в виробничий процес.

Вказані фактори визначають можливості агропідприємств до застосування передових технологій виробництва своєї продукції, дотримання технологічних регламентів, а отже досягнення певного рівня результативності своєї виробничої діяльності.

Враховуючи дію вказаних факторів формування та функціонування ресурсного потенціалу агровиробництва можна виділити склад критеріїв ресурсної забезпеченості аграрного виробництва, а саме: 1. Забезпеченість виробничого процесу технічними засобами механізації виконання операцій. 2. Забезпеченість коштами для фінансування матеріальних та нематеріальних витрат при реалізації процесу виробництва продукції. 3. Забезпеченість основними засобами, що дозволяють провадити ефективну збутову діяльність.

Відповідність ситуації, що склалася в підприємствах, першим двом критеріям характеризує здатність підприємства ефективно, при оптимумі витрат, виробляти максимальний обсяг конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. А відповідність третьому критерію дозволяє забезпечувати ефективність всієї виробничо-господарської діяльності, адже саме збут продукції є джерелом надходження фінансових результатів діяльності та саме він є вирішальною стадією виробничо-комерційного процесу, що забезпечує відтворення оборотних коштів та формування прибутку.

На сьогоднішній день, в аграрному секторі АПК оперують суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм, масштабів та такі, що мали різні стартові умови ведення своєї діяльності. Саме це організаційно-економічне підґрунтя разом зі здобутками організації та управління поточною діяльністю визначають фактичний стан ресурсного забезпечення функціонування підприємств галузі.

Результати проведеного структурно-логічного аналізу стану ресурсного забезпечення підприємств аграрного сектора дозволяють виділити наступні рівні розвитку ресурсного потенціалу: високий, достатній, задовільний та низький. При цьому кількісними значеннями критеріїв ресурсозабезпеченості в рамках підходу, що був нами використаний, виступають вартість основних фондів та обсяг виручки від реалізації продукції, які приходяться на 1000 га сільськогосподарських угідь.

Згідно з запропонованою класифікацією аграрних підприємств нами був досліджений рівень ресурсного забезпечення їх діяльності. В ході досліджень нами була зроблена вибірка, яка складалась з аграрних підприємств Полтавської області, показники діяльності яких були опрацьовані, систематизовані, класифіковані та згруповані (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення рівня розвитку ресурсного потенціалу аграрних підприємств рослинницького напрямку (Полтавська область, 2011 р.)*

Рівень розвитку ресурсного потенціалу	Рівень забезпеченості основними / оборотними засобами	Значення критерію, грн./1000 га		Кількість підприємств у групі	Питома вага групи у виборці, %
		Інтервал	середнє значення		
Високий	високий	понад 500 000	523364	11	5
	високий	понад 200 000	348263		
	високий	понад 500 000	554352		
	достатній	100 000 - 200 000	138357		
Достатній	середній	200 000 - 500 000	256892	56	25
	високий	понад 200 000	248453		
	середній	200 000 - 500 000	286404		
	достатній	100 000 - 200 000	184302		
	високий	понад 500 000	514012		
	Низький	до 100 000	68412		
Задовільний	Середній	200 000 - 500 000	288714	71	32
	Низький	до 100 000	48413		
	Низький	до 200 000	55301		
	Високий	понад 200 000	226989		
	Низький	до 200 000	97727		
	Достатній	100 000 - 200 000	123402		
Низький	Низький	до 200 000	95794	87	38
	Низький	до 100 000	65652		
РАЗОМ (підприємств у виборці)				225	100,00

* розраховано авторами

Згідно з даними, представленими в табл. 2 найбільшу питому вагу 38 % мають сільськогосподарські підприємства з низьким рівнем забезпечення, а

найменшу (5 %) – підприємства з високим рівнем ресурсного забезпечення. Використання запропонованої методики дозволяє виявити реальний стан ресурсного забезпечення окремого підприємства, а також виявити напрями, за якими необхідно покращувати ресурсне забезпечення підприємства.

Розв'язання проблеми створення умов для формування оптимальної системи ресурсного забезпечення виробництва продукції рослинництва слід починати з виявлення реального стану ресурсної бази виробників сільськогосподарської продукції. При цьому врахування саме запропонованих критеріїв дозволить, на наш погляд, надавати достовірну оцінку стану ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Отже, найбільше значення для забезпечення ефективності процесів відтворення в економіці аграрних підприємств має не стільки наявність ресурсів, скільки їх оптимальна, для вирішення задач, що стоять перед підприємством, комбінація. При цьому запропонована методика дозволяє не тільки визначити та класифікувати стан ресурсного забезпечення, а й надати оцінку комбінації ресурсів підприємства в контексті розвитку їх виробничої політики.

Література:

1. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. - № 2. – с. 3-10.
2. Амбросов В. Я. Зібрання наукових праць. Т. 5 Економічні умови відтворення сучасних агроформувань. / В. Я. Амбросов. – Х.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 477 с.
3. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки / П.М. Макаренко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 656 с
4. Обґрунтування технологій і нормативної собівартості виробництва продукції рослинництва / [Мазоренко Д.І., Мазневі Г.Є., Тіщенко Л.М. та ін.] ; за ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазневі. — Харків: Вид-во «Міськдрук», 2010. — 147 с.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.

УДК: 338.43:330.341.1(477)

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ІННОВАЦІЙНУ АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Міняйленко І. В., ст. викладач, Савело Л. В., магістрант

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

У статті визначено основні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на інноваційну активність підприємства м'ясопереробної галузі. Так як в Україні наразі необхідність реальної оцінки проблем, що знижують впровадження інновацій.

In the article certainly basic factors of external and internal environment, which influence on innovative activity of enterprise of m'yasoperobnoy industry. So as in Ukraine coming to a head necessity of the real estimation of problems which reduce introduction of innovations.

Постановка проблеми. В умовах світової економічної та фінансової кризи відчутно знизилась виробничі можливості підприємств. На думку авторів, ця тенденція прямо залежить від рівня інноваційної активності підприємств. В Україні на сьогоднішній день не існує досить чіткого способу оцінки причин, що негативно впливають на інноваційний розвиток в цілому і впровадження новітніх заходів зокрема, тому досить актуальною є проблема аналізу та узагальнення досліджень спрямованих на вирішення даної проблеми.